

POSTANOWIENIE

Dnia 31 sierpnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Paweł Grzegorczyk

w sprawie z powództwa K.S.

przeciwko G. Towarzystwu Ubezpieczeń S.A. w [...]

o zapłatę,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 31 sierpnia 2017 r.,

na skutek skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 30 czerwca 2016 r.,

**przedstawia powiększonemu składowi Sądu Najwyższego do
rozstrzygnięcia następujące zagadnienie prawne:**

**" Czy art. 442¹ § 2 k.c. ma zastosowanie, gdy wobec
ustalonego sprawcy czynu niedozwolonego, ponoszącego
odpowiedzialność na podstawie art. 436 § 1 k.c., zachodzą
okoliczności wskazane w art. 31 § 1 k.k., które stanowiły
podstawę umorzenia postępowania karnego na podstawie art. 17
§ 1 pkt. 2 k.p.k. ?"**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 18 stycznia 2016 r. Sąd Okręgowy w [...] zasądził od pozwanego G. Towarzystwa Ubezpieczeń S.A. z siedzibą w [...] na rzecz powoda K.S. kwotę 59.000 złotych z ustawowymi odsetkami tytułem zadośćuczynienia krzywdy związanej ze śmiercią jego ojca w wypadku komunikacyjnym.

Z ustaleń Sądu wynika, że do wypadku doszło 21 października 2001 r. F. S. - ojciec powoda jechał rowerem bez zewnętrznego oświetlenia. Doszło do zderzenia z jadącym z przeciwka samochodem marki Volkswagen. W wyniku zderzenia rowerzysta poniósł śmierć. Kierujący samochodem nie zachował należytej ostrożności, nie dostosował prędkości do własnych umiejętności i zjechał na lewy pas jezdni a po zderzeniu zbiegł z miejsca wypadku. Postępowanie karne wobec A. K. - kierowcy samochodu podejrzanego o popełnienie przestępstwa z art. 172 § 2 k.k. i art. 178 k.k. zostało umorzone postanowieniem Sądu Rejonowego w Ś. z dnia 27 stycznia 2003 r. na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. Nadto na podstawie art. 99 § 1 k.k. w związku z art. 39 pkt 3 k.k. orzeczono wobec podejrzanego środek zabezpieczający w postaci zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych.

W chwili śmierci ojca powód miał siedem lat. Utracił poczucie stabilizacji i wsparcia, które dawał mu ojciec. Sąd Okręgowy uznał powództwo skierowane do ubezpieczyciela sprawcy za uzasadnione co do zasady. Uwzględniając przyczynienie się ojca powoda do zdarzenia w 20% oraz wypłaconą dobrowolnie w 2014 r. kwotę 5000 złotych Sąd przyjął, że pozwany powinien wypłacić powodowi kwotę 59.000 złotych.

Podniesiony przez pozwanego zarzut przedawnienia roszczenia Sąd Okręgowy ocenił jako nieuzasadniony a w każdym razie, jako stanowiący nadużycie prawa podmiotowego. Przyjmując zastosowanie 20 - o letniego terminu przedawnienia z art. 442¹ § 2 k.c., Sąd podniósł, że ten dłuższy termin przedawnienia roszczeń z deliktu odnosi się do szkód wynikających ze zbrodni lub występków.

Wyrokiem z dnia 30 czerwca 2016 r. Sąd Apelacyjny [...] oddalił apelację pozwanego ubezpieczyciela. W pisemnych motywach podzielił stanowisko Sądu

pierwszej instancji, iż nie doszło do przedawnienia roszczenia ze względu na zastosowanie dwudziestoletniego terminu z art. 442¹ § 2 k.c. Wystarczające było, że sprawca wypadku wypełnił znamiona czynu opisanego w art. 177 § 2 i 178 k.k. i nie ma znaczenia, czy formalnie został skazany za popełnienie przestępstwa. Sąd Apelacyjny podniósł też, że sprawca wypadku komunikacyjnego odpowiada na zasadzie ryzyka na podstawie art. 435 i 436 § 1 k.c. a zatem jego odpowiedzialność kształtuje się odmiennie niż odpowiedzialność karna. Niepoczytalność sprawcy, będąca podstawą umorzenia postępowania karnego, nie wyłącza jego odpowiedzialności odszkodowawczej. W tym kontekście za zbędne uznał ten Sąd odnoszenie się do kwestii sprzeczności podniesienia zarzutu przedawnienia z zasadami współżycia społecznego.

W skardze kasacyjnej pozwany, nie kwestionując przyjętej podstawy odpowiedzialności sprawcy w zakresie zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, zarzucił jedynie naruszenie prawa materialnego, tj.:

1) art. 442¹ § 2 k.c. przez jego błędne zastosowanie i przyjęcie, że roszczenia powódki przedawniają się z upływem lat 20, z uwagi na to, że szkoda jest wynikiem przestępstwa, podczas gdy w niniejszej sprawie w stosunku do sprawcy zdarzenia z dnia 21 października 2001 r. umorzono postępowanie karne na podstawie art. 17 § 1 pkt 2) k.p.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. z uwagi na jego niepoczytalność, a okoliczność ta wyłącza winę sprawcy, w związku z czym nie doszło do wypełnienia znamion podmiotowych przestępstwa, a więc brak było podstaw do ustalenia, że czyn niedozwolony, w wyniku którego śmierć poniósł F. S. stanowił przestępstwo;

2) art. 442 § 1 k.c. (w brzmieniu sprzed 10 sierpnia 2007 r.) przez jego niezastosowanie wskutek przyjęcia, że szkoda jest wynikiem przestępstwa, podczas gdy postępowanie karne przeciwko sprawcy szkody zostało umorzone z uwagi na jego niepoczytalność, a zatem nie zostały wypełnione znamiona podmiotowe przestępstwa (wina), co winno implikować zastosowanie art. 442 § 1 k.c. zgodnie, z którym przedawnienie następuje wraz z upływem trzech lat od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia.

Zdaniem skarżącego, w stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy, brak podstaw do stosowania tak długiego okresu przedawnienia, gdyż postępowanie karne wobec sprawcy szkody zostało umorzone z tego względu, że uznany on został za niepoczytalnego. Skoro nie można stwierdzić, że sprawca czynu niedozwolonego dopuścił się przestępstwa, to do liczenia terminu przedawnienia, nie można stosować wspomnianych wyżej przepisów, które przewidują, że termin przedawnienia liczy się od dnia popełnienia przestępstwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wobec ograniczenia podstawy zaskarżenia do kwestii przedawnienia, ocenę skargi kasacyjnej można było ograniczyć do kwestii zastosowania art. 442¹ § 2 k.c., a tym samym niezastosowania art. 442 § 1 k.c. w brzmieniu sprzed 10 sierpnia 2007 r. W zasadzie nie ma podstaw do kontroli kasacyjnej w szerszym zakresie (art. 398¹³ § 1 k.p.c.), zwłaszcza odnośnie art. 448 k.c. i ugruntowanego stanowiska judykatury uznającego, że najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje - na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. - zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę, gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 r. (np. uchwała SN z 22 października 2010 r., III CZP 76/10, OSNC-ZD 2011, nr B, poz. 42) oraz jednocześnie różnie ocenianej w orzecznictwie Sądu Najwyższego kwestii wymagania na gruncie art. 448 k.c. wykazania zawinionego działania przez sprawcę (por. m.in. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2008 r. III CZP 31/08, OSNC 2009, nr 3, poz. 46; uchwałę SN z dnia 18 października 2011 r., III CZP 25/11, OSNC 2012 Nr 2, poz. 15, wyroki SN z dnia 18 kwietnia 2013 r., III CSK 232/12, nie publ.; z dnia 11 grudnia 2013 r. IV CSK 188/13, nie publ., ale także uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2011 r. III CZP 25/11, OSNC 2012, nr 2, poz. 15, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 2015 r. II CSK 218/14, nie publ.; z dnia 27 września 2005 r., I CK 256/05, nie publ., 19 stycznia 2007 r., III CSK 358/06 nie publ., z 6 kwietnia 2011 r., I CSK 475/10, nie publ.).

Zważyć jednak trzeba, że art. 448 k.c. przewidujący zadośćuczynienie pieniężne w razie naruszenia dobra osobistego nie odnosi się do zasad odpowiedzialności sprawcy i nie sposób z treści samego przepisu art. 448 k.c. wywieść winy jako przesłanki tej odpowiedzialności. Natomiast art. 24 § 1 k.c.

regulujący ogólnie odpowiedzialność z tytułu naruszenia dóbr osobistych odsyła w zakresie żądania zadośćuczynienia do zasad odpowiedzialności deliktowej przewidzianych w kodeksie.

Dlatego uzasadniony jest pogląd, że sprawca szkody komunikacyjnej odpowiadający na zasadzie ryzyka, który naruszył dobra osobiste poszkodowanego i jego osoby bliskiej, także w zakresie kompensaty szkody niemajątkowej pozostającej w adekwatnym związku przyczynowym ze zdarzeniem wywołanym ruchem pojazdu mechanicznego odpowiada na zasadzie ryzyka (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2017 r., V CSK 291/16, nie publ.).

Pozostając, ze wskazanych przyczyn, przy przyjętej przez Sąd drugiej instancji, opartej na zasadzie ryzyka, podstawie odpowiedzialności sprawcy także z tytułu zadośćuczynienia pieniężnego za krzywdy związane ze śmiercią najbliższego członka rodziny, wymaga rozważenia długość terminu przedawnienia roszczenia z czynu niedozwolonego w sytuacji, gdy szkoda wynika ze zbrodni lub występku a w umorzonym postępowaniu karnym stwierdzono, że sprawca nie popełnił przestępstwa albowiem z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem.

Kwestie te zostały uregulowane w art. 442¹ § 2 k.c. Przyjęto w tym przepisie, że jeżeli szkoda wynikła ze zbrodni lub występku, roszczenie o naprawienie szkody ulega przedawnieniu z upływem lat dwudziestu od dnia popełnienia przestępstwa bez względu na to, kiedy poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia.

W związku z użytymi w omawianym przepisie określeniami właściwymi prawu karnemu niezbędne jest przypomnienie, że według art. 7 § 1 k.k. przestępstwo jest zbrodnią albo występkiem. Zbrodnią zaś jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą (art. 7 § 2 k.k.). Występkiem jest czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc (art. 7 § 3 k.k.). W doktrynie prawa karnego w strukturze przestępstwa wyróżnia się: podmiot przestępstwa, stronę podmiotową przestępstwa, przedmiot przestępstwa oraz stronę przedmiotową przestępstwa.

W strukturze przestępstwa można zatem generalnie wyróżnić elementy podmiotowe oraz przedmiotowe.

Podmiotem przestępstwa może być osoba fizyczna, która ukończyła siedemnaście lat (art. 10 § 1 k.k.). W przypadku niektórych przestępstw, do odpowiedzialności karnej wyjątkowo może być pociągnięta osoba, która ukończyła piętnaście lat (art. 10 § 2 k.k.). Wyjątkowo sprawca w wieku między siedemnastym a osiemnastym rokiem życia może być potraktowany jak nieletni w przypadku popełnienia występku w warunkach określonych przez art. 10 § 4 k.k. Stroną podmiotową przestępstwa są zjawiska psychiczne, które muszą towarzyszyć zewnętrznemu zachowaniu sprawcy, i które wyrażają stosunek psychiczny sprawcy do czynu. Strona podmiotowa przestępstwa to inaczej forma winy. Wyróżnia się winę umyślną (zamiar bezpośredni, zamiar ewentualny) oraz winę nieumyślną (lekkomyślność, niedbalstwo).

Przedmiotem przestępstwa są dobra prawnie chronione (życie, własność, bezpieczeństwo, wolność, itd.), natomiast stroną przedmiotową przestępstwa są: czyn podmiotu, skutek czynu, czas i miejsce czynu, okoliczności popełnienia czynu, sposób popełnienia i przedmiot wykonawczy czynu.

Zarówno na tle art. 283 § 4 kodeksu zobowiązań (zob. m. in. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1950 r., C 1375/50, OSN(C) 1951, Nr 2, poz. 48; z dnia 24 lipca 1952 r., C 1743/51, OSNCK 1953, Nr 4, poz. 105; z dnia 10 września 1958 r., 3 Co 16/58 OSPiKA 1959, poz. 129; z dnia 29 października 1962 r., II CR 1064/61, OSNC 1963, Nr 9, poz. 211; z dnia 8 kwietnia 1965 r., I CR 64/65, OSNC 1966, Nr 2, poz. 22) jak i po wejściu w życie kodeksu cywilnego oraz kodeksu postępowania cywilnego na tle odpowiedniego art. 442 § 2 a obecnie art. 442 ¹ § 2 k.c. w judykaturze dominowało i dominuje stanowisko dopuszczające samodzielne ustalanie przez sąd cywilny, że delikt jest jednocześnie przestępstwem.

W uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 21 listopada 1967 r., III PZP 34/67, OSNCP 1968, nr 6, poz. 94, Sąd Najwyższy przyjął, że sąd cywilny w ramach swej właściwości kwalifikuje zachowanie się sprawcy szkody jako przestępstwo, jeżeli jest to potrzebne do rozstrzygnięcia sprawy cywilnej. Przepis art. 442 § 2 k.c. nie uzależnia zastosowania dłuższego terminu

przedawnienia od skazania sprawcy czynu za zbrodnię lub występki. Ocena sądu cywilnego w tym względzie może być odmienna od oceny sądu karnego w zakresie nie objętym związaniem wynikającym z art. 11 k.p.c. (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1969 r., I PR 157/69, nie publ.; z dnia 29 czerwca 1971 r., I PR 84/71, nie publ.; z dnia 12 kwietnia 1990 r., III CRN 108/90, nie publ.; z dnia 7 lutego 2000 r., I CKN 208/98, nie publ.; z dnia 21 listopada 2001 r., II UKN 633/00, OSNP 2003, nr 17, poz. 422; z dnia 25 stycznia 2002 r., II UKN 797/00, OSNP 2003, nr 22, poz. 548; z dnia 15 lipca 2010 r., IV CSK 146/10, MoP 2011, nr 12, s. 664-665; wyrok SN z dnia 27 października 2010 r., V CSK 107/10, nie publ.; z dnia 21 października 2011 r., IV CSK 46/11, nie publ.; z dnia 18 stycznia 2012 r., II CSK 157/11, nie publ.; z dnia 19 lipca 2012 r., II CSK 653/11, OSNC 2013, nr 4, poz. 50).

W związku z akceptowanymi samodzielnymi uprawnieniami sądu cywilnego w judykaturze Sądu Najwyższego wskazuje się na obowiązek tego sądu wykazania wszystkich znamion przestępstwa, a zatem nie tylko przedmiotowych ale także podmiotowych, w tym zawinienia sprawcy według zasad prawa karnego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1969 r., I PR 157/69, nie publ.; z dnia 29 czerwca 1971 r., I PR 84/71, nie publ.; z dnia 12 kwietnia 1990 r., III CRN 108/90, nie publ.; z dnia 7 lutego 2000 r., I CKN 208/98, nie publ.; z dnia 21 listopada 2001 r., II UKN 633/00, OSNP 2003, nr 17, poz. 422; z dnia 25 stycznia 2002 r., II UKN 797/00, OSNP 2003, nr 22, poz. 548; z dnia 15 lipca 2010 r., IV CSK 146/10, MoP 2011, nr 12, s. 664-665; z dnia 27 października 2010 r., V CSK 107/10, nie publ.; z dnia 21 października 2011 r., IV CSK 46/11, nie publ.; z dnia 18 stycznia 2012 r., II CSK 157/11, nie publ.; z dnia 19 lipca 2012 r., II CSK 653/11, OSNC 2013, nr 4, poz. 50).

Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 27 maja 2015 r. wydłużenie przedawnienia w art. 442¹ § 2 k.c. dotyczy zarówno roszczenia odszkodowawczego kierowanego przeciwko sprawcy szkody, jak i osobie zobowiązanej do naprawienia szkody wyrządzonej cudzym czynem niedozwolonym będącym zbrodnią lub występkiem. Niemniej należy odróżnić sytuację, w której równolegle obok sprawcy szkody za jego czyn odpowiada inna osoba, od takiej w której, oprócz sprawcy, odpowiada inna osoba zarówno za czyn cudzy jak i za

czyn własny. Przepis ten ma bowiem zastosowanie do podmiotu nie będącego sprawcą przestępstwa wtedy, gdy bezpośrednio z przepisu wynika, że jedną z przesłanek jego własnej odpowiedzialności deliktowej, będącej przestępstwem, jest czyn niedozwolony innej osoby, będący także przestępstwem (podobnie Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 11 lutego 2003 r., V CKN 1664/00, OSNC 2004, Nr 5 poz. 75; z dnia 18 maja 2004 r., IV CK 340/03, nie publ.; z dnia 20 maj 2005 r., III CK 661/04, OSNC 2006, Nr 4, poz. 75; z dnia 19 listopada 2009 r., IV CSK 257/09, OSNC 2010, Nr 5, poz. 81).

Zarówno w doktrynie jak i w orzecznictwie dopuszcza się jednak wyjątki od tej zasady. Odnoszą się one przede wszystkim do sytuacji, kiedy sprawca szkody nie został zindywidualizowany. W wymienionej uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1967 r. przyjęto, iż dla stwierdzenia, że roszczenie o naprawienie szkody, której pracownik doznał w zatrudnieniu, wynikało ze zbrodni lub występku i ulega przedawnieniu z upływem lat dziesięciu (art. 442 § 2 k.c.), niezbędne jest ustalenie istnienia przedmiotowych i podmiotowych znamion zbrodni lub występku oznaczonych w prawie karnym; imienne wskazanie sprawcy przestępstwa nie jest konieczne; natomiast wystarcza ustalenie, że sprawcą jest organ zakładu pracy albo którykolwiek z jego pracowników bądź osoba, za której postępowanie zakład pracy jest odpowiedzialny w myśl art. 429 lub 430 k.c. (podobnie Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 czerwca 1969 r., I PR 157/69, nie publ. ale w wyrokach z dnia 7 lutego 2000 r., I CKN 208/98, nie publ. oraz z dnia 19 grudnia 2006 r., V CSK 327/06 nie publ. Sąd Najwyższy uznał za niezbędne imienne wskazanie sprawcy i ustalenie istnienia po jego stronie podmiotowych znamion zbrodni lub występku).

Inny wyjątek wiąże się z roszczeniami skierowanymi przeciwko Ubezpieczeniowemu Funduszowi Gwarancyjnemu. W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 29 października 2013 r. III CZP 50/13, (OSNC 2014 nr 4, poz. 35) Sąd Najwyższy stwierdził, że roszczenie pokrzywdzonego o naprawienie szkody, wynikłej ze zbrodni lub występku, którego dopuścił się posiadacz pojazdu mechanicznego lub kierujący takim pojazdem, których tożsamości nie ustalono przedawnia się na podstawie art. 442¹ § 2 k.c. Sąd Najwyższy uznał, że sąd cywilny w takich sprawach może stwierdzić, iż czyn niedozwolony

niezidentyfikowanego sprawcy wypadku komunikacyjnym stanowi przestępstwo, po uprzednim ustaleniu, w świetle przedstawionych dowodów i przy zastosowaniu kryteriów obiektywnych, że sprawcy temu można przypisać winę. W ten sposób Sąd Najwyższy uznając konieczność wykazania podmiotowych elementów przestępstwa dopuścił jednocześnie do ich stwierdzenia przy wykorzystaniu obiektywnych kryteriów.

Z kolei w uzasadnieniu wyroku z dnia 18 stycznia 2012 r., II CSK 157/11 (BSN IC 2013, nr 1, s. 45) Sąd Najwyższy uznał, że nie ma uzasadnionych powodów, żeby popełnienie przez nieletniego czynu karalnego, który odpowiada treściowo przestępstwu, wyłączyć z zakresu działania art. 442 § 2 k.c. Wprawdzie art. 442 § 2 k.c., jako wyjątek od reguły podlega wykładni ścisłej, jednak podobieństwo czynu karalnego i przestępstwa jest tak duże, że uzasadnia włączenie do zakresu omawianego przepisu także odpowiedzialności za szkody wyrządzone czynem karalnym zabronionym przez ustawę jako przestępstwo. Zdaniem Sądu Najwyższego czyn karalny, o którym stanowi ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tj. Dz. U. 2010 r. Nr 33, poz. 178 ze zm.), nie może być popełniony w sposób zawiniony w prawnokarnym znaczeniu; z tego względu nie jest przestępstwem (por. wyrok SN z dnia 3 kwietnia 1986 r., II KR 59/86, OSNPG 1986, nr 12, poz. 159). Według powszechnego zapatrywania czyn karalny jest w istocie czynem zabronionym pod groźbą kary. Jednakże zastosowanie do czynu karalnego dawnego art. 442 § 2 k.c. czy obecnego art. 442¹ § 2 k.c. wynika z konstatacji, że użyte w nich pojęcie przestępstwa należy rozumieć jako szczególną (kwalifikowaną) postać nieprawidłowego zachowania ocenianego przy wykorzystaniu wyłącznie kryteriów obiektywnych.

Wobec wskazanych przykładów dopuszczających stosowanie dłuższego, 20 - o letniego terminu przedawnienia z art. 442¹ § 2 k.c., także w sytuacjach, gdy nie można było przypisać winy konkretnemu sprawcy, będących wyrazem odejścia od prawnokarnego rozumienia pojęcia przestępstwa, wątpliwości budzi możliwość podobnego podejścia do opartej na zasadzie ryzyka odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych.

Argumenty przemawiające za odstąpieniem w takich sytuacjach od brania pod uwagę winy sprawcy w rozumieniu prawa karnego, wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 31 sierpnia 2017 r. o przedstawieniu tożsamego zagadnienia prawnego w sprawie IV CSK 591/16. Sąd Najwyższy podniósł, że jeżeli dla uznania w prawie cywilnym odpowiedzialności sprawcy nie jest wymagana wina, wykładnia art. 442¹ § 2 k.c., nawiązująca wprost do pojęcia przestępstwa w prawie karnym, prowadzi do przeciwnych wniosków. Z jednej strony ustawodawca wyraźnie dąży do ochrony poszkodowanego i uznaje odpowiedzialność sprawcy, nawet gdy winy nie można mu przypisać, z drugiej zaś strony w tak ważnej kwestii, jak termin przedawnienia, wyraźnie pogarsza się sytuację poszkodowanego wykluczając możliwość zastosowania 20 - o letniego terminu przedawnienia.

Poza tym, Sąd Najwyższy podniósł, że pojęcie winy w prawie karnym i cywilnym znacznie się różni. Uzależnianie pojmowania przedawnienia roszczeń cywilnoprawnych od rozumienia winy w prawie karnym, które ma znaczenie dla ustalenia, czy sprawca czynu ponosi odpowiedzialność karną, wydaje się nie znajdować dostatecznego uzasadnienia. W razie, gdy sąd karny stwierdzi popełnienie przestępstwa, taki wyrok zgodnie z art. 11 k.p.c. wiąże sąd cywilny. Natomiast, gdy sąd cywilny ma ustalić, czy doszło do przestępstwa, to orzeczenie sądu karnego umarzające postępowanie karne ze względu na niepoczytalność sprawcy, nie stoi na przeszkodzie, aby sąd ten uznał, że szkoda wynika ze zbrodni lub z występku a wobec tego termin przedawnienia roszczenia wynikającego z czynu niedozwolonego wynosi dwadzieścia lat od popełnienia czynu, który prawo karne uznaje za przestępstwo. Taka wykładnia art. 442¹ § 2 k.c. pozwala, w sytuacjach, gdy poszkodowanym jest osoba małoletnia lub niepoczytalna, na lepszą ochronę jego uzasadnionych interesów, gdyż w ciągu trzech lat od popełnienia czynu może on nie wystąpić o odszkodowanie. Szczególnie dotyczy to sytuacji, gdy osoba, która sprawowała nad nimi opiekę, utraciła życie w wyniku czynu niedozwolonego.

Z drugiej jednak strony należy mieć na względzie, że art. 442¹ § 2 k.c. reguluje jednolicie kwestię przedawnienia roszczeń z czynów niedozwolonych, bez względu na podstawy tej odpowiedzialności, a zatem bez względu na to,

czy sprawca odpowiada na zasadzie winy, czy ryzyka. Ten sam, dwudziestoletni termin przedawniania odnosi się do sprawcy, który odpowiada niezależnie od zawinienia, jak i wobec sprawcy, który odpowiada na zasadzie winy. Literalne brzmienie tego przepisu, nakazujące liczenie dwudziestoletniego przedawnienia od dnia „popelnienia przestępstwa” wskazuje, że do jego zastosowania nie wystarczy wypełnienie jedynie znamion przedmiotowych zbrodni lub występku.

Wskazane wyżej odstępstwa od konieczności wykazania elementów podmiotowych sprawcy czynu niedozwolonego dotyczyły przede wszystkim sytuacji braku możliwości ustalenia tożsamości sprawcy. Tymczasem w sprawie, w której powstały wątpliwości, tożsamość sprawcy została ustalona i co więcej, w postępowaniu karnym zostało stwierdzone, że ze względu na brak winy sprawca nie ponosi odpowiedzialności karnej. To stwierdzenie stanowiło podstawę umorzenia postępowania karnego.

Dostrzegając argumenty związane z ochroną osób poszkodowanych, odmiennością funkcji prawa cywilnego w zakresie deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej oraz funkcji prawa karnego - w pierwszym przypadku decydujące jest wyrównanie uszczerbku poszkodowanemu, w drugim jest realizowany represyjny cel skierowany do konkretnego sprawcy - trzeba też mieć na względzie, że dłuższy termin przedawnienia powinien stanowić dodatkową dolegliwość tylko dla tych sprawców szkód, którzy popełnili przestępstwo. Niemożliwość rozpoznania przez sprawcę znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych wyłącza przyjęcie, iż osoba ta popełnia przestępstwo (art. 31 § 1 k.k.). Podobne konsekwencje w postaci wyłączenia przestępności czynów odnoszą się między innymi do działania sprawcy w obronie koniecznej (art. 25 § 1 k.k.), czy też działania w stanie wyższej konieczności (art. 26 § 1 k.k.). Trudno uzasadnić tezę, że wobec sprawców szkód działających w granicach przewidzianych w prawie karnym kontratypów wyłączających ich odpowiedzialność karną należy stosować surowsze reguły cywilnoprawnej odpowiedzialności odszkodowawczej wyrażające się wydłużonym terminem przedawnienia roszczeń przysługujących poszkodowanym.

Zważyć też trzeba, że także w na gruncie prawa cywilnego w podobnych sytuacjach, została wyłączona odpowiedzialność odszkodowawcza wobec napastnika (art. 423 k.c.), za zniszczenie lub uszkodzenie cudzej rzeczy albo zabicie lub zranienie cudzego zwierzęcia (art. 424 k.c.). Nie są też odpowiedzialne za szkody osoby, które wyrządziły je w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli (art. 425 k.c.). Nie wydaje się zatem uzasadnione, aby przy braku podmiotowej zarzucalności popełnienia przestępstwa mogły być stosowane wobec sprawcy szkody, odpowiadającego na zasadzie ryzyka, dalej idące skutki w zakresie terminu przedawnienia roszczeń poszkodowanych, wynikające z treści art. 442¹ § 2 k.c. Czym innym bowiem jest termin przedawnienia i sposób jego liczenia, przewidziany w art. 442¹ § 2 k.c., a czym innym to, na jakiej podstawie prawnej sprawca ponosi deliktową odpowiedzialność odszkodowawczą.. Kwestia zawinienia i inne okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną nie mają znaczenia dla samej podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej opartej na zasadzie ryzyka, powinny być jednak brane pod uwagę odnośnie do długości i sposobu liczenia terminu do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych jeżeli szkoda wynikła ze zbrodni lub występku.

Z tych wszystkich względów, odwołując się do wskazanych wyżej okoliczności mogących uzasadniać przyjęcie odmiennego stanowiska, zwłaszcza w związku z przedstawionymi przykładami judykatury w zakresie podejścia do stwierdzenia tożsamości i winy sprawcy, uzasadnione jest przekazanie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu w powiększonym składzie zagadnienia prawnego sformułowanego w postanowieniu.

jw

kc